

Русенският комитет -

ПРЕЗИДЕНТСКА БИБЛИОТЕКА

РУСЕНСКИЯТ КОМИТЕТ

ДОКУМЕНТАЛЕН СБОРНИК

с материали от

Централния държавен архив
и архив на Обществения комитет
за екологична защита на град Русе

ФОНДАЦИЯ „Д-Р ЖЕЛЮ ЖЕЛЕВ“

пиянството и махмурлукът на един народ

Сборникът, съставен от Георги Мишев и Велислава Дърва, е поучително четиво. Показва как мъчително е направена първа стъпка към демокрацията. Днес повече се вижда мъчителното, но историята ще гледа стъпката

Желю Желев и Петър Слабаков бяха сред учредителите на Комитета за защита на Русе. По-късно се качиха на политическата сцена. Единият – за по-дълго. Другият – за по-кратко.

Фондация „Д-р Желю Желев“ наскоро издаде сборник с документи, озаглавен „Русенският комитет“. Сборникът е прекрасен най-вече с това, че наистина е пълен с документи, а не с обобщения и интерпретации. Едва 14 години и половина са минали от онзи 8 март на 1988-а, когато в Дома на киното показаха филма на Юри Жиров „Дишай“, а после беше създаден Обществен комитет за екологична защита на Русе. Но сякаш са изминали 100. Когато се чете тази книга днес, на човек му става и много смешно, и много тъжно, и много интересно. При всички положения звучи ретро. От стенограмите лъхат и героизъм, и страх, и простотия, и непомерно количество наивност.

ГЕОРГИ МИШЕВ:

„... Центробежните явления се засилиха вече в условията на демокрацията – те доведоха до пълен разпад на малкото общество, което наричахме гражданско. Един Слабаков, който бе боготворен заради боя при „Кристал“, всъщност се оказва анархистичен мутант, отначало стана депутат от СДС, сетне премина в партията, от която казваше, че е бил изключван няколко пъти...“ С Гайтанджиев, с Езекиев, Аврамов – също. Изключеният „фукльо“, както го наричат в Секретариата – Смоленов – не само че беше по едно време червен депутат, но стигна до членуване в „Защита“, сборище на хардкомунисти. (Там отиде въпреки събиращият на бръмбари Бончо, яростен природозащитник по някое време, когато ръсеше слонки като върл антикомунист). (...)

Както и да е. Да спи тоталитаризмът под камък. Но да не изпадаме в нездраве веселие: той само „спи“, не е умрял, преструва се на мъртъв. Двадесет години след партийния преврат на Десети ноември гражданското общество продължава да е неразвито, тоталитарното мислене още е в главите на политици и политикани. Еднопартийността си остава цел и същност на всяка партия; коалиционността е страх, обida, позор за българския политик; квазидемократията като Сугарев, Лучников размахват, с медицински блясък в погледите, еднопартийния кинжал. (...)

НИКОЛАЙ ИСКРОВ

Истината е, че Русенският комитет беше кокичето на гражданското съзнание у нас.

Никое кокиче не свършва като вековна гора.

Но фактът, че сборникът вече звучи толкова исторически, е повод за оптимизъм. Опази България и тази България са различни – тази не е по-богата и щастлива, но съвета на Юри Жиров – „Дишай“, тази България горе-долу следва.

Въпросите 500 души, присъствали на събирането,

много изплашиха властта тогава

Тя вече беше уплашена от хаоса на „възродителния процес“, от лошите икономически показатели, от броженето в собствените коридори. Най-уплашена беше властта от неконтролируемите пируети на съветската „перестройка“.

Хората, които инициираха създаването на Русенския комитет, са всякакви. Една малка част от тях бяха само вдъхновени, друга – вдъхновени и уплашени едновременно, трета – само уплашени. Днес звучат наивно пламенните уверения на участниците пред властите, че комитетът няма никакви политически цели. Звучат наивно и подчертаванията по протоколи и списъци, че

повечето са членове на БКП. Направо умилително звучат пък бележките до имената – син (дъщеря) на АБПФК.

Десните политически сили и публицисти пък доста се

огорчават от факта,

че в зародиша на новата ни демокрация останаха имената на Георги Мишев, Светлин Русев, Нешка Робева, Желю Желев, Ивайло Трифонов, Стефан Продев, Христо Смоленов, Стефан Гайтанджиев, Велислава Дърва, Петър Слабаков...

Но с тях се занимаваха всесилното Политбюро и ЦК, от тях трепереха, тях можеха да смачкат като въшки – дори чисто физически. Повечето вече бяха известни хора, с авторитет, и тях слушаха, на тях вярваха, те можеха да размърдат общественото съзнание.

През 90-те години мнозина влязоха в политиката, а после мнозина изпаднаха от нея.

Желю Желев стана президент, Блага Димитрова – вицепрезидент, Георги Мишев, Петър Слабаков, Димитър Езекиев – депутати от СДС, по-късно Стефан Гайтанджиев и Слабаков – депутати от БСП.

Някои от наивниците тогава наистина не са се догаждали, че комитетът е политически акт.

Но властта не е имала съмнения в това.

Георги Мишев – също:

„Някои направиха ми се караха: това е политически акт! Ами, казвам, какъв друг да бъде: за да се реши проблемът на Русе, трябва политически решения. Комитетът също е политически, не е възможно да бъде за запознанства или за издирването на златото на цар Шишман в Урвич.“

То какво друго е политическото, освен въпрос за властта.

Лозунгите
за екозащита не
заблудиха властта.
Ставаше дума за
нейната смяна
всъщност.

СНИМКА:
АРХИВ „СЕГА“

МАЛКО ФАКТОЛОГИЯ

- От няколко години химическите заводи край Гюргево обгазяват Русе. Пикът е през 1986 и 1987 – над 20 тежки обгазявания, по време на които на гражданите е невъзможно да дишат без кърпи. Оплакванията на русенци до властите, както и разговорите между висши чиновници на Живков и Чаушеску по въпроса не дават резултат.

- На 12 февруари 1988 година в „Народна култура“ излиза призив на Съюза на българските художници – „Вик за Русе!“ Ефектът е подобен на бомба. Сред обществеността почват брожения, властта настърхва.

- На 8 март в Дома на киното прожектират без разрешение филма на Юри Жиров – „Дишай“, посветен на обгазения град. Прожекцията наелектризира публиката. Около 500 души, сред които видни интелектуалци, създават Обществен комитет за защита на Русе. Този акт изплашва ЦК на БКП. Чрез индивидуална „профилактика“ с членовете на комитета дейността по-нататък е парализирана. „До обед се записваха, следобед се отписваха“ – разказва Георги Мишев.

Из „Стенограма за заседание на Секретариата на ЦК на БКП, проведено на 7 април 1988 г. – „За някои мерки по отношение на членовете на обществения комитет за защита на Русе“

ТОДОР ЖИВКОВ:

„Кое е главното? Главното е да реагираме срещу такива явления. Аз мислех, че само в Сатиричния театър стават такива неща, * но се оказа, че и във Военния театър има. А като тръгне така, ще обиколи навсякъде. Трябва да се реагира, да се вземат мерки и да се поеме отговорност. Има ли там партийна организация, има ли директор? Трябва да се реагира и да се заяви по целия фронт, че отговорност носи не този, който пише, а този, който е пунал материалите. Да се прекрати с тази мътилка.

ДИМИТЪР СТОЯНОВ:

Нека да се прецени и постановката „Диктатура на съвестта“ ЧУДОМИР АЛЕКСАНДРОВ:

Трябва да се махне българската добавка по постановката.

ОГНЯН ДОЙНОВ:

Казва се: „Използвани са откъси от статии, интервюта, есе-та, публикации от „Работническо дело“, „Поглед“, „Антени“, „Стършел“, „Народна култура“, „Софийски новости“, „Литературна газета“, „Известия“, „Правда“ и т.н. По същество от тази пиеса се прави паралелно и втора пиеса. И всички негативно. Пиесата да не се спира, а да се изчисти от тези неща.

ТОДОР ЖИВКОВ:

Ако аз съм министър, още утре-вдъгуден ще ги измета, на ако ще да ме снемат като министър. Що за Главно политическо управление? Армия е това.

Трябва с всеки да се разговаря. Нешка Робева, какво си развява байрака, колко пъти ще се жени и развежда? Защо не ѝ се каже, че 30 души работят с тези момичета. Какво си въобразява тя?

ДИМИТЪР СТОЯНОВ:

С нея са водени три разговора.

ТОДОР ЖИВКОВ:

Зависи какви разговори са водени.

ЧУДОМИР АЛЕКСАНДРОВ:

Когато все пак критично разглеждахме нещата, трябваше да бъдем точни. Трябваше да кажем, че когато се отиде на разговор в Секретариата – Секретариатът не беше в пълен състав, а част от секретариите, тъй като някои отсъстваха – разговорът беше съвсем принципен. Разговорът се води така, че тези, които осъзнават, че това е неправомерно действие, да могат да се оттеглят, за да ги разбием. Тя не се оттегли, но се оттеглиха една-две малка част. И ние парализирахме дейността. Това, което сега се върши – вънасянето в съда и т.н. – не е дело на управителния съвет. Това е дело на една група от него, на тези, които не се разоръжиха – Георги Мишев, Светлин Русев, Нешка Робева, Виолет Цеков, Йордан Кардашев, Пенчев от Института за държавата и правото и Смоленов.

ТОДОР ЖИВКОВ:

Всички, които са членове на партията – изключване от партията! По-нататък другарят Стоянов да се занимава с тях по силата на законите на страната.

* Т. Живков се заблудява. Той говори за пиесата „Образ и подобие“ от Йордан Радичков, която не е поставяна дотогава, само е отпечатана. А по-нататък става дума за пиесата на руския драматург Михаил Шатров – „Диктатура на съвестта“, играна във Военния театър през сезон 1987-1988 г.